

Daniel Boćkowski

Instytut Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku, Polska

Duże centra handlowe jako obiekty potencjalnych ataków terrorystycznych

Abstrakt

Duże centra handlowe są jednymi z najbardziej wrażliwych celów miękkich. Są podatne na ataki zarówno z użyciem broni palnej, jak i różnego rodzaju białej broni, zwłaszcza noży. Są atrakcyjne dla ludzi niestabilnych emocjonalnie i psychicznie, którzy chcą być sławni. Pomimo monitorowania i ochrony obiektu niemal niemożliwe jest powstrzymanie ataku potencjalnego terrorysty. Centra handlowe połączone w jedną całość z dworcami kolejowymi i autobusowymi są niezwykle trudne do zabezpieczenia, ponieważ często stosuje się tutaj sprzeczne procedury bezpieczeństwa. Wskazane jest budowanie dla takich hybryd specjalnych procedur bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: zagrożenia bezpieczeństwa w centrach handlowych, aktywny strzelec, aktywny morderca, zabezpieczenie obiektów handlowych, procedury bezpieczeństwa w sklepach wielkopowierzchniowych

Wstęp

Wielkie centra handlowe są jednymi z najwrażliwszych celów miękkich. Z racji na swój charakter usługowy i rekreacyjny przyciągają, zwłaszcza w dni wolne od pracy oraz wieczorami, tysiące ludzi. Są bardzo trudne do ochrony z powodu ogromnego ruchu, wielu różnych wejść, skomplikowanego układu ciągów pieszych, licznych schodów ruchomych i dziesiątek zakamarków, gdzie potencjalny napastnik może przygotować się do ataku lub ukryć broń. Są wrażliwe na ataki typu *active shooter*, zarówno przy pomocy broni palnej, jak i różnego rodzaju broni białej, zwłaszcza noży. Przyciągają też osoby niezrównoważone psychicznie, które łatwo mogą tu zadbać o rozgłos oraz bez większego wysiłku wybrać upatrzony lub przypadkowy cel. Tylko od roku 1998 do 2006 odnotowano ponad 60 ataków terrorystycznych na centra handlowe praktycznie na całym świecie: Kolumbia, Wenezuela, Turcja, Izrael, Filipiny, Francja, Estonia. Od 2006 do dzisiaj co najmniej drugie tyle, w tym szereg ataków przeprowadzonych przez osoby inspirowane ideologią fundamentalistyczną. Wiele tego typu zdarzeń odnotowuje się w USA, gdzie głównym podłożem jest wspomniana niestabilność emocjonalna sprawców.

Przestrzeń publiczna przestaje być bezpieczna. Obcy mogą wdrzeć się nie tylko do miast, ale i nowych sanktuariów konsumpcjonizmu, wielkich centrów handlowych (Jasiński 2009). Miejsc, gdzie całe rodziny wybierają się spędzać swój wolny czas. Systemy bezpieczeństwa we współczesnych centrach handlowych budowane są w oparciu o doświadczenia monitoringu wizyjnego wprowadzanego w centrach miast zmagających się z narastającym zagrożeniem terrorystycznym.

Doskonałym przykładem może być londyński *Ring of Steel*. Zadaniem współczesnego monitoringu nie jest wyłącznie zapobieganie kradzieżom. Ma on być wsparciem na wypadek pojawienia się różnorodnych zagrożeń bezpieczeństwa. Pierwszą linią potencjalnej obrony. Współczesne wielkopowierzchniowe obiekty handlowe przypominają w wersji mikro przestrzenie handlowe (pasaże) miast, które właśnie w ten sposób zabezpieczano przed zagrożeniami o charakterze terrorystycznym. Nie są to jednak rozwiązania uniwersalne, gdyż każde duże centrum handlowe, analogicznie jak centra wielkich miast, mają swoją specyfikę, swoje słabe i mocne strony.

Prawdziwym problemem wielkich sklepów jest próba pogodzenia bezpieczeństwa z atrakcyjnością. Jak zauważa w swym artykule Kenneth Button, aby zyskać komercyjną atrakcyjność centra handlowe muszą być z natury „otwarte”, z szerokim, niczym nie

skrepowanym dostępem dla sprzedawców detalicznych i kupujących, dysponując dużą pojemnością parkingową. Wszystko to sprawia, że są nie tylko łatwym ale najbardziej oczywistym celem, a ich potencjalna słabość jest bardzo wysoka (Button 2008, ss. 129-130).

Pierwszy poważny raport na temat sposobu minimalizowania zagrożeń wynikających z ataków terrorystycznych na centra handlowe powstał ze sprawą RAND Corporation w roku 2006. Wskazano tam na ciekawy trend, jeśli chodzi o sposoby ataku. Ponad 71% wszystkich ataków dokonano przy pomocy materiałów wybuchowych, jednak w zdecydowanej większości przypadków nie były to ataki o charakterze samobójczym. Dziś wśród głównych narzędzi nadal są bomby podkładane przed centrami handlowymi, jednak – w odróżnieniu od omawianego w raporcie okresu 1998-2005 – mamy zdecydowany wzrost ataków przy wykorzystaniu ostrych narzędzi (noże, maczety, siekiery) oraz broni palnej bezpośrednio na terenie placówek handlowych. Do roku 2005 mieliśmy zaledwie po jednym potwierdzonym przypadku użycia noża i broni palnej (LaTourrette *et al.* 2005, ss. 9-10).

Cele i problemy badawcze

W opracowaniu podjęta zostanie próba opisanie problemów, jakie rodzi funkcjonowanie dużych centrów handlowych połączonych z rozbudowanymi węzłami komunikacyjnymi oraz ich zabezpieczenie na wypadek ataku terrorystycznego lub ataku typu *active shooter*.

Podstawowym założeniem badawczym jest ocena zagrożenia jakie niesie ze sobą funkcjonowanie w ramach jednego organizmu dwóch całkowicie odmiennych w zakresie zabezpieczania antyterrorystycznego obiektów z różnorodnymi procedurami, służbami wewnętrznymi oraz procedurami.

W związku z tym sformułowano następujące problemy badawcze:

- jakie zagrożenia niesie za sobą połączenie w jeden organizm wielkopowierzchniowych centrów handlowych oraz dużych centrów komunikacyjnych (kolejowych lub autobusowych);
- jakie zagrożenia bezpieczeństwa pojawiają się lub mogą pojawić się w połączonych ze sobą hubach handlowo-komunikacyjnych;
- w jaki sposób należy przygotowywać się na zagrożenia bezpieczeństwa o charakterze terrorystycznym, jakie wdrażać procedury, które z zagrożeń terrorystycznych

odnotowanych dotąd w Europie i na świecie są w przypadku Polski najbardziej prawdopodobne.

W niniejszym opracowaniu posłużono się badaniami analitycznymi, wykorzystując dedukcję oraz modelowanie conceptualne, a także studium przypadku.

Zagrożenia bezpieczeństwa w centrach handlowych

Do chwili ataku, mimo zainstalowanego monitoringu oraz działającej pod przykryciem bądź jawnie służby porządkowej, nie jest możliwe przewidzenie działania potencjalnego napastnika, gdyż bez większego problemu w broń białą (noże, tasaki, maczety i inne ostre narzędzia) może zaopatrzyć się w trakcie przebywania na terenie obiektu, w szeregu znajdujących się tam sklepów. W podobny sposób może zdobyć produkty chemii gospodarczej i przemysłowej, które mogą posłużyć do konstrukcji prymitywnej broni chemicznej. Przebywając na terenie obiektu do uzbrojenia się bądź ukrycia tożsamości wykorzystać może pomieszczenia techniczne, łazienki, a w przypadku sklepów wielkopowierzchniowych znajdujące się w wielu z nich przebieralnie.

Wszystko to sprawia, że aktywny morderca lub szaleniec nie musi rozpocząć swego ataku wyłącznie w chwili dostania się na teren obiektu, ale spokojnie przemieścić się tam, gdzie liczba potencjalnych ofiar może zostać uznana za optymalną. Ponieważ nie ma możliwości monitorowania każdej osoby – o ile nie zachowuje się w sposób odbiegający od normy, bądź akurat znajdzie się w zasięgu kamery przemysłowej – można zakładać, że procedury alarmowe mogą zostać wdrożone z dość znacznym opóźnieniem. Nie ma też żadnej pewności, że uda się zapanować nad tłumem, zwłaszcza jeśli ludzie wcześniej nie doświadczyli tego typu akcji, np. podczas ćwiczeń.

Dzisiaj centra handlowe nie są jeszcze kluczowymi celami dla ugrupowań terrorystycznych, zwłaszcza islamistycznych, jednak od roku 2015 Al-Kaida, al-Shabab, a zwłaszcza tzw. Państwo Islamskie nawołuje nieprzerwanie do atakowania przy pomocy broni palnej lub noży wszelkich miejsc wrażliwych, w tym centrów handlowych, by potęgować wśród Europejczyków strach. Najwięcej tego typu wezwań pojawia się w okresie przedświątecznym. W roku 2015 al-Shabab wzywało w Internecie muzułmanów mieszkających w Wielkiej Brytanii do zamachów na londyńskie centra handlowe przy Oxford Street czy Westfield. Podobne wezwania ukazywały się w wydawanych w sieci czasopiśmie „Dabiq”, „Inspire” i „Rumiyah”.

Ataki w centrach handlowych – studium przypadków

W ciągu ostatnich kilku lat odnotowaliśmy kilkanaście ataków o charakterze terrorystycznym, wskazujących na podłoże kryminalne, fundamentalistyczne bądź niezrównoważenie psychiczne napastnika. Dotyczy to zarówno Europy Zachodniej, jak i Polski.

14 października 2012 roku niezrównoważony psychicznie napastnik zaatakował nożem lekarza-prelegenta w centrum handlowym CHR Galaxy w Szczecinie (Onet Szczecin 2012). W lipcu 2015 roku niezrównoważony emocjonalnie napastnik zaatakował nożem w centrum handlowym na Pradze Południe (Sawicki 2015). 18 lutego 2017 roku Policja postrzeliła niezrównoważoną emocjonalnie kobietę, która groziła nożem osobom korzystającym z hipermarketu przy ul. Malborskiej w Warszawie (Gazeta Prawna.pl 2017). W dwóch ostatnich przypadkach nie doszło na szczęście do wtargnięcia osoby zbrojonej na teren obiektu handlowego, jednak parkingi wokół centrów handlowych z powodzeniem mogą posłużyć jako potencjalne miejsce ataku, gdyż stosunkowo łatwo nie tylko go dokonać, ale także, korzystając z zamieszania, bezpiecznie oddalić się.

Najtragiczniejszy w skutkach był atak szaleńca uzbrojonego w dwa bagnety w galerii handlowej Vivo w Stalowej Woli 20 października 2017 roku, w wyniku którego jedna osoba zmarła a kolejnych 8 zostało ciężko rannych (Wiadomości WP.pl 2017). Ze względu na miejsce ataku, wybrane cele, sposób przeprowadzenia oraz skalę możemy go z całą pewnością uznać za jeden z pierwszych w Polsce przypadków działania aktywnego mordercy. Co ważne, galeria nie była przygotowana na tego typu atak, zaś napastnika ujęli – ryzykując życiem – cywile. Kluczowe dla tego przypadku pytanie brzmi, co by było, gdyby napastnik dysponował bronią palną.

26 lipca 2018 roku, najprawdopodobniej niezrównoważony psychicznie mieszkaniec powiatu stalowowolskiego, przy pomocy ciągnika rolniczego staranował drzwi wejściowe do centrum handlowego Tesco w Stalowej Woli, po czym, przy użyciu siekiery, zaczął niszczyć witrynę sklepu jubilerskiego. Na szczęście nie zaatakował żadnej z osób przebywających na terenie placówki. Po dokonaniu zniszczeń opuścił teren placówki i staranował bramę wjazdową prowadzącą do komendy policji w Stalowej Woli. Dopiero wtedy udało się go obezwładnić (Wiosło 2018). Ochrona placówki nie była przygotowana na tego typu atak. Nie miał on też żadnych cech rabunkowych.

W Europie najbardziej spektakularnym atakiem okazała się strzelanina w Centrum Handlowym Olympia w Monachium 22 lipca 2016 roku. Uzbrojony 18-letni napastnik

dostał się na teren obiektu, po czym zaatakował osoby siedzące w restauracji McDonald. Korzystając z paniki i wywołanego strzelaniną chaosu bez kłopotów wydostał się na zewnątrz raniąc i zabijając kolejne osoby. Ostatecznie popełnił samobójstwo (mk, tmw 2016). W wyniku ataku 9 osób zginęło a 35 zostało rannych. Gigantyczne zamieszanie panujące na miejscu oraz na terenach wokół centrum handlowego oraz chaos informacyjny całkowicie sparaliżowały miasto. Ludzie wewnątrz i na zewnątrz nie byli w stanie ocenić ilu było napastników. Na szczęście dla wszystkich przebywających wówczas w galerii pracowników i kupujących napastnik po oddaniu serii strzałów opuścił teren placówki handlowej. Gdyby zaczął systematyczne polowanie na ludzi chodząc po obiekcie ofiar bez wątplenia byłoby więcej. 18-latek był chory psychicznie. Bez problemu zakupił w sieci broń i amunicję, którą wykorzystał w zamachu. Pasjonował się bronią, zafascynowała go postać Adreasa Brevika (po zmianie imienia i nazwiska – Fjotolfa Hansena).

23 grudnia 2016 roku, dwa dni po ataku terrorystycznym na jarmark bożonarodzeniowy w Berlinie, niemieckiej policji udało się udaremnić kolejny atak na centrum handlowe, tym razem w Oberhausen, na granicy z Holandią. W tym przypadku mieliśmy do czynienia z przygotowaniem do przeprowadzenia operacji znacznie bardziej skomplikowanej, jaką jest bez wątpienia próba wniesienia i odpalenia na terenie placówki ładunków wybuchowych (Tag24 2016).

O ile atak w Monachium można dodatkowo podporządkować pod zjawisko aktywnego mordercy, działającego wyraźnie z chęci zemsty na współobywatelach, o tyle nieudany atak w Oberhausen wpisywał się w logikę działań IS, nawołującego do atakowania wszelkich miejsc, gdzie odbywają się bożonarodzeniowe i noworoczne jarmarki i festyny.

Działania kontrterrorystyczne

Ponieważ po zamachach w Nicei i Monachium policja bardzo rygorystycznie podchodzić zaczęła do zabezpieczenia imprez masowych przez zagrożeniem wynikającym z ataku ciężarówkami możemy przypuszczać, że centra handlowe, analogicznie jak lotniska i dworce kolejowe, mogą się stać kluczowymi obiektami do przeprowadzenia spektakularnych medialnie ataków, czy to przy pomocy ładunków wybuchowych, czy przy użyciu broni palnej lub białej, a nawet różnych żrących bądź duszących środków chemicznych.

Placówki handlowe nie są wyposażone w zaawansowane systemy ochrony przy wejściach oraz detektory metalu, gdyż uniemożliwiłoby to ich funkcjonowanie. Bez wątpienia ułatwia to przeprowadzenie ataku np. w piątkowy wieczór lub sobotę, kiedy ilość kupujących jest największa.

Analizując ostatnie zamachy terrorystyczne widać też wyraźnie, że napastnicy nie decydują się na działania prowadzące do ich zabicia lub samobójczej śmierci, ale starają się po dokonaniu ataku bezpiecznie wycofać i ukryć, co jeszcze bardziej potęguje chaos i zamieszanie wymuszając na służbach ratunkowych odcinanie dużych obszarów tkanki miejskiej wokół miejsca uderzenia.

O tym, jak ciężko jest prowadzić skuteczną akcję antyterrorystyczną w przypadku wtargnięcia wyszkolonej i uzbrojonej grupy napastników do galerii handlowej najlepiej świadczą doświadczenia z ataku na centrum handlowe Westgate Mali w Nairobi we wrześniu 2013 roku. Atak wyposażonej w broń maszynową i granaty grupy terrorystów z somalijskiego Al-Szabab zakończył się śmiercią ponad 60 osób. Oczyszczanie budynku trwało blisko 80 godzin. Wojsko i funkcjonariusze służb bezpieczeństwa prowadzili na terenie obiektu regularne działania bojowe. Kubatura budynku, charakter sklepów, liczba pomieszczeń, w których można było się ukrywać sprawiły, że była to jedna z najcięższych operacji antyterrorystycznych przeprowadzona w wielkopowierzchniowym obiekcie handlowym. Co istotne, skuteczność operacji terrorystów w wielu miejscach pokrzyżowali uzbrojeni obywatele potrafiący nie tylko użyć broni, ale także ukrywać się pod ostrzałem oraz wspierać ewakuację innych, nieuzbrojonych cywili (BBC News Africa 2013).

Podobnie skomplikowana była akcja unieszkodliwiania zamachowców z ISIS, którzy 11 stycznia 2016 roku przeprowadzili skoordynowany atak na centrum handlowe w Bagdadzie zabijając i raniąc ponad 60 osób, w tym ochraniających centrum policjantów. W ataku użyto samochodu, w którym zdetonowano ładunek wybuchowy przed wejściem do centrum a następnie grupa bojowników wtargnęła do środka starając się zabić i ranić jak najwięcej osób. Operacja likwidacji zamachowców trwała ponad 4 godziny (Arango 2016).

W przypadku Europy Zachodniej oraz Polski operacja na taką skalę wydaje się mało prawdopodobna, tym niemniej kilka osób wyposażonych w półautomatyczną broń palną może skutecznie bronić się i przetrzymywać zakładników przez wiele godzin. Jed-

nym z największych problemów w trakcie operacji oczyszczania budynku jest przestrzeń, gdzie niezwykle trudno się ukryć przed potencjalnym szturmem przez co mocno spada kluczowy dla takiej akcji element zaskoczenia. Niezwykle ciężko jest przeszucać i zabezpieczyć wszystkie znajdujące się w obiekcie pomieszczenia, gdyż angażuje to ogromne siły operacyjne. Plusem przy prowadzeniu działań może być przekaz obrazu z telewizji przemysłowej pod warunkiem, że napastnicy nie zabarykadują się np. w pomieszczeniach technicznych, magazynach, zapleczu sklepu itd.

Huby handlowo-komunikacyjne

Kolejnym problemem, z którym trzeba się liczyć w przypadku ataków na centra handlowe, jest sytuacja, kiedy są one połączone z dużymi węzłami komunikacyjnymi. Zabezpieczenie tego typu infrastruktury jest jeszcze bardziej skomplikowane, gdyż nie wiemy, czy potencjalni zamachowcy będą chcieli wykorzystać galerię handlową jako „korytarz” ułatwiający im atak na dworzec kolejowy, autobusowy lub stację metra, czy też poprzez te elementy infrastruktury krytycznej będą się starali zaatakować wielkopowierzchniowe obiekty handlowe.

Symbolicznym przykładem takiego typu zagrożenia jest bez wątpienia atak w Luwrze z początku lutego 2017 roku. W przypadku Polski tego typu nowoczesnych obiektów mamy bardzo dużo. Wszystkie one są niezwykle ciężkie zarówno do ochrony, jak i prowadzenia skutecznej akcji antyterrorystycznej.

Jak dotąd nie byliśmy świadkami żadnego ataku kombinowanego na tego typu obiekty. Także większość ataków terrorystycznych wymierzonych w środki masowego transportu skupiała się bądź na podłożeniu bomby na peronie lub przejściu podziemnym (29 marca 2010 r. – Moskwa, 11 kwietnia 2011 r. – Mińsk, 1 grudnia 2015 r. – Stambuł, 22 marca 2016 r. – Bruksela, 3 kwietnia 2017 r. – Sankt Petersburg) bądź na ataku bezpośrednio w pociągu (18 czerwca 2016 – Würzburg, 7 marca 2017 r. – Bhopal–Ujjain, Indie).

W przypadku tego typu obiektów niezwykle groźne mogą być zwłaszcza operacje kombinowane – odpalenie ładunku czy ładunków wybuchowych na terenie dworca – co spowoduje wywołanie paniki na terenie całego obiektu, a potem atak mający na celu maksymalizację ofiar lub wzięcie potencjalnych zakładników. Przeniknięcie atakujących na teren takiego obiektu nie będzie nastrożać żadnych problemów logistycznych. Co

ważniejsze, ładunki wybuchowe można spokojnie wnieść wcześniej i umieścić w samoobsługowych szafkach na bagaż podróży.

Przykładów takich centrów handlowych połączonych przejściami podziemnymi z dworcami kolejowymi jest bardzo dużo. Do największych gabarytowo i niezwykle trudnych do działań antyterrorystycznych (w tym sprawnej ewakuacji) zaliczyć możemy Galerię Karkowską, Galerię Poznań City Center, warszawskie Galerię Wileńską czy Złote Trasy połączone z Dworcem Centralnym. Do mniejszych należą np. Galeria Metropolia Gdańsk Wrzeszcz i Galeria Wrocławia. Podobnym miejscem jest nowo wybudowany dworzec Łódź Fabryczna.

Oddzielną kwestią w takim przypadku jest współpraca, koordynacja działań oraz łączność różnych podmiotów odpowiedzialnych za ochronę obiektów, ich poziom wyszkolenia, posiadane uprawnienia oraz znajomość terenu „współlokatora”. Kluczowy jest też poziom wyszkolenia firm odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, a zwłaszcza kwestia, czy kiedykolwiek, zarówno w centrum handlowym, jak i na dworcu, brano pod uwagę możliwość wystąpienia choć takiego zagrożenia jak w przypadku Stalowej Woli oraz czy powstały jakiegokolwiek algorytmy działania na wypadek wystąpienia zagrożenia o charakterze kombinowanym. W poradniku przygotowanym przez Centrum Antyterrorystyczne ABW (2015) *Zabezpieczenie antyterrorystyczne wielkopowierzchniowych obiektów handlowych* takie przypadki nie zostały w żaden sposób ujęte, co pokazuje dość groźną lukę w analizie zagrożeń AT.

Oddzielną kwestią jest zabezpieczenie centrów handlowych ze względu na potencjalne użycie pojazdów–pułapek, wypełnionych materiałami wybuchowymi (ang. *Vehicle-Borne Improvised Explosive Device*, VBIED) lub też próbę użycia na terenie parkingów samochodów ciężarowych, półciężarowych lub osobowych, analogicznie jak w przypadku Nicei i Berlina. Kolejnym przykładem tego typu zagrożenie jest incydent sprzed centrum handlowego w Heidelbergu z 27 lutego 2017 roku, gdzie uzbrojony w nóż mężczyzna wjechał w grupę osób raniąc dwie i zabijając jedną (BBC News 2017). W przypadku dużych, przeszklonych powierzchni ścian wokół wejść do budynków należy też zakładać, jako prawdopodobną, próbę wtargnięcia samochodem do wnętrza obiektu w celu zabicia bądź zranienia jak największej liczby przypadkowych osób.

Analizując potencjalne algorytmy zagrożeń należy się liczyć z atakami różnych osób uzbrojonych w noże czy bardziej niebezpieczne narzędzia – maczety, siekiery, piły łańcuchowe. W taki sposób młoda kobieta zginęła w 2016 roku Mińsku, w galerii handlowej

„Europa”. Nienagannie ubrany napastnik wtargnął na teren sklepu wejściem technicznym uzbrojony w pilę łańcuchową oraz siekiere, którą ukrył w futerale od gitary. Zaatakował grupę nastolatków siedzących przy stoliku, a potem osoby w ciągu komunikacyjnym (RT 2016). W centrum handlowym Stradford Centre w Londynie 24 września 2017 roku grupa napastników użyła rozpylonego kwasu w ramach wojny gangów (Kurowicki 2017), co jednak pokazuje na potencjalną, wysoką skuteczność takiego ataku o charakterze terrorystycznym.

Wnioski dla osób odpowiedzialnych za zabezpieczenie centrów handlowych

W przygotowywanych planach zabezpieczenia obiektów należy zatem uwzględnić zarówno te najbardziej oczywiste zagrożenia, jakimi jest pożar, zadymienie czy wyciek szkodliwej substancji, jak i szereg zagrożeń o charakterze terrorystycznym:

- atak bombowy przy użyciu ładunku umieszczonego na terenie galerii lub wokół niej na terenie parkingów oraz bezpośrednio przy budynku;
- wtargnięcie osoby uzbrojonej w broń palną;
- wtargnięcie osoby uzbrojonej w nóż, siekiere lub inne niebezpieczne narzędzie;
- atak szaleńca lub osoby niepróżnoważonej emocjonalnie;
- atak przy użyciu środków zdobytych, kupionych bądź skradzionych ze sklepów znajdujących się na terenie galerii;
- atak na osoby wchodzące lub wychodzące z galerii przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego narzędzia, środków chemicznych;
- użycie pojazdu mechanicznego jako potencjalnego narzędzia ataku przed galerią lub wewnątrz;
- operację kombinowaną w przypadku połączenia galerii handlowej ze szczególnie wrażliwymi węzłami komunikacyjnymi.

Zakończenie

Analiza przypadków ataków na centra handlowe w ostatnich latach wskazuje, że zdecydowanie zmienia się ich charakter. Autorzy przywoływane na początku tekstu raportu (LaTourrette *et al.* 2005, ss. 21-23), biorąc pod uwagę doświadczenia z przełomu XX i XXI wieku za najbardziej prawdopodobne uznawali ataki przy użyciu ładunków wy-

buchowych umieszczonych za zewnątrz centrów handlowych, zamachowców–samobójców przenoszących na sobie ładunki wybuchowe, bomb ukrytych na terenie obiektu handlowego, samochodów-pułapek w podziemnych parkingach lub na zewnątrz obiektów, snajperów, uderzeń uzbrojonych grup na zewnątrz.

Ataki samotnych osób uzbrojonych w broń palną albo inne ostre narzędzia a także użycie samochodów do uderzenia w pieszych nie znalazły się wśród potencjalnych zagrożeń, co pokazuje, jak trudno dokonywać tego typu analiz. Zmiany te należy uwzględnić w planowaniu procedur bezpieczeństwa polskich wielkopowierzchniowych centrów handlowych. Zagrożeniem okazuje się częściej osoba nie zrównoważona wyposażona w broń białą a nawet posługująca się ciągnikiem i siekierą niż potencjalni zamachowcy uzbrojeni w ładunki wybuchowe. Wymaga to zmian w szkoleniu osób odpowiedzialnych za reagowanie w momencie zaistnienia sytuacji kryzysowej a także opracowania szeregu alternatywnych procedur ewakuacyjnych.

W centrach handlowych połączonych z węzłami kolejowymi należy opracować algorytmy alarmowania wspólne dla obu obszarów oraz ustalić zasady współpracy przy ewakuacji lub blokowania wejść, aby utrudnić napastnikom dostanie się na teren galerii lub na obszar peronów i ciągów komunikacyjnych. Należy też co jakiś czas przeprowadzać wspólne ćwiczenia służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo obiektów, aby nie dopuścić do zwielokrotnienia chaosu i paniki w czasie zaistnienia bezpośredniego zagrożenia dla życia. Należy nastawiać się na zagrożenie ze strony osób nie zrównoważonych psychicznie, które mogą ulec smoradykalizacji. Coraz częściej są one bowiem odbiorcą treści opracowywanych przez radykalnych islamistów.

Duże centra handlowo-komunikacyjne ze względu na swoją otwartość są interesującym celem ataku terrorystycznego. Cechować go w takim przypadku będzie ogromna skala paraliżu atakowanego obszaru, bardzo duże trudności z szybką i skuteczną likwidacją zagrożenia przez wyspecjalizowane służby ze względu na chaos informacyjny, możliwość wywołania kryzysu w jednej części obiektu skutkującej unieruchomieniem całości infrastruktury, możliwość opracowania wielowektorowego uderzenia, stosunkowa łatwość wycofania się bądź wtopienia w tłum w ramach akcji ratowniczej, jeśli nie będziemy mieli do czynienia z zamachem bombowym.

W sklepach wielkopowierzchniowych ze względu na analogiczne zagrożenia, w tym wspomniane wcześniej na ataki osób nie zrównoważonych, należy dopracować zasady wykorzystania pomieszczeń technicznych jako *safe room*. Dowodem na skuteczność

takich rozwiązań jest towarzyszący zamachowi na redakcję „Charlie Hebdo” atak na sklep koszerny, w którego trakcie duża grupa osób została wzięta jako zakładnicy. Pracujący tam sprzedawca ukrył część ludzi w chłodni, dzięki czemu przetrwali bezpiecznie sytuację zakładniczą oraz szturm jednostek policji.

W podobny sposób warto się zastanowić nad wykorzystaniem, przez odpowiednio przeszkolony personel, infrastruktury technicznej samych galerii, a zwłaszcza zaplecza magazynowego sklepów oraz pomieszczeń technicznych i porządkowych. Tego typu infrastruktura może być też dodatkowym ciągiem ewakuacyjnym z zagrożonej strefy.

Bibliografia

- Arango T. (2016), *ISIS Attack on Baghdad Mall Kills 17*, “The New York Times”
<https://www.nytimes.com/2016/01/12/world/middleeast/isis-attack-on-baghdad-mall-kills-17.html> [20.12.2017]
- BBC News (2017), *One dead, two injured in Heidelberg car attack*, <http://www.bbc.com/news/world-europe-39091858> [20.04.2018]
- BBC News Africa (2013), *Nairobi siege: How the attack happened*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-24189116> [20.04.2018]
- Button K. (2008), *The economics of shopping mall security*, „Journal of Transportation Security” Vol. 1, <https://doi.org/10.1007/S12198-007-0011-7> [10.11.2018]
- Centrum Antyterrorystyczne ABW (2015), *Zabezpieczenie antyterrorystyczne wielkopowierzchniowych obiektów handlowych*, <http://docplayer.pl/8786271-Zabezpieczenie-antyterrorystyczne-wielkopowierzchniowych-obiektow-handlowych.html> [20.04.2018]
- Gazeta Prawna.pl (2017), *Strzelanina przy hipermarkecie w Warszawie: Policjanci ranili uzbrojoną w nóż kobietę*, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1020875,strzelanina-przy-hypermarkecie-w-warszawie-policjanci-ranili-uzbrojona-w-noz-kobiet.html> [12.03.2018]
- Jasiński A. (2009), *Wielkomięjski dylemat – przestrzeń publiczna czy przestrzeń bezpieczna*, „Przeźren i Forma” nr 12
- Kurowicki M. (2017), *Wlk. Brytania: Atak kwasem w centrum handlowym w Londynie*, Polska Times.pl, <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/wlk-brytania-atak-kwasem-w-centrum-handlowym-w-londynie,12511786/#> [20.03.2018]

- LaTourrette T., Howell D.R., Mosher D.E., MacDonald J. (2006), *Reducing Terrorism Risk at Shopping Centers: An Analysis of Potential Security Options*, Santa Monica, RAND Corporation, https://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR401.html [5.05.2018]
- mk, tmw (2016), *Atak w Monachium*, TVN24.pl, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/monachium-strzaly-w-centrum-handlowym-w-monachium,662949.html> [12.03.2018]
- Onet Szczecin (2012), *Atak nożownika w centrum handlowym*, <https://szczecin.onet.pl/atak-nozownika-w-centrum-handlowym/tzzfq> [5.05.2018]
- RT (2016), *Attacker wielding chainsaw & ax kills woman in Minsk shopping mall*, <https://www.rt.com/news/362055-chainsaw-attack-belarus-shopping-mall/> [20.04.2018]
- Sawicki M. (2015), *Atak nożownika w centrum handlowym na Pradze Południe*, WawaLove, <https://wawalove.wp.pl/atak-nozownika-w-centrum-handlowym-na-pradze-poludnie-6178499913229953a> [12.03.2018]
- Tag24 (2016), *Polizei Verbindert Möglichen Anschlag auf Einkaufszentrum*, <https://www.tag24.de/nachrichten/oberhausen-centro-essen-duisburg-polizei-verhindert-moeglichen-anschlag-auf-einkaufszentrum-195865> [20.12.2017]
- Wiadomości WP.pl (2017), *Stalowa Wola: atak nożownika w galerii handlowej. Jedna osoba nie żyje, osiem jest rannych*, oprac. Baran V., <https://wiadomosci.wp.pl/stalowa-wola-atak-nozownika-w-galerii-handlowej-jedna-osoba-nie-zyje-osiem-jest-rannych-6178847343069313a> [12.03.2018]
- Wiosło M. (2018), *Stalowa Wola: Wjechał traktorem do centrum handlowego i siekierą rozbijał witryny*, RMF24, <https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-stalowa-wola-wjechał-traktorem-do-centrum-handlowego-i-sieki,nId,2611856> [12.11.2018]

Daniel Boćkowski

Institute of History and Political Sciences of the University of Białystok, Poland

Big Shopping Centers as an Objects of a Potential Terrorist Attacks

Abstrakt

Large shopping centers are one of the most sensitive soft targets. They are susceptible to attacks with both firearms and various types of white weapons, especially knives. They are attractive to emotionally and mentally unstable people who want to be famous. Despite monitoring and protecting the facility, it is almost impossible to stop the attack of a potential terrorist. Shopping centers combined into one unit with rail and bus stations are extremely difficult to secure because conflicting security procedures are often used here. It is advisable to build special safety procedures for such hybrid.

Keywords: *security threats in shopping centers, active shooter, securing commercial facilities, safe space*

Creating the English-language version of the journal "Securitologia" is financed under contract No. 724/P-DUN/2018 from the funds allocated by the Minister of Science and Higher Education for dissemination of science.

Introduction

Big shopping centers are one of the most sensitive soft targets. Because of its service and recreational character they attract, especially on non-working days and evenings, thousands of people. They are very difficult to protect because of enormous traffic, many various entrances, a complicated set of pedestrian paths, numerous escalators, many nooks and crannies, where the potential attacker can prepare for attack or hide a weapon. They are sensitive to active shooter attacks, with both firearms as well as various types of white weapons, especially knives. Also, they attract people who are not mentally balanced, who can easily obtain publicity and without much effort pick a chosen or random target. Only from 1998 to 2006 there were over 60 terrorist attacks on shopping centers practically all over the world: Colombia, Venezuela, Turkey, Israel, Philippines, France, Estonia. From 2006 to today at least as many, including a series of attacks which were carried out by people inspired by fundamentalist ideology. Many such events are recorded in the USA, where the main ground mentioned is the emotional instability of the perpetrators.

Public space ceases to be secure. Strangers can not only get into cities, but also into new sanctuaries of consumerism, large shopping centers (Jasiński 2009). Places where entire families choose to spend their free time. Security systems in modern shopping centers are built on the basis of video monitoring introduced in the centers of cities struggling with a growing terrorist threat.

A perfect example is the London Ring of Steal. The task of monitoring is not only to prevent theft. It is supposed to be a support in case of various security threats. The first line of potential defense. Modern large-area retail objects resemble, in the micro version, commercial spaces (passages) of cities, which in this way were protected against terrorist threats. However, these are not universal solutions, because every large shopping center, analogically to large city centers, have their specificity, their strengths and weaknesses.

The real problem of large stores is the attempt to reconcile security with attractiveness. As Kenneth Button points out in his article, to get commercial attractiveness the shopping centers must be “open” by nature, with a wide, unbound access for retailers and buyers, with a large parking capacity. All this makes them not only easy but the most obvious target and their potential weakness is very high (Button 2008, pp. 129-130).

The first serious report on how to minimize the risks arising from terrorist attacks on shopping centers was created with the RAND Corporation in 2006. An interesting trend was pointed out there in terms of attack methods. Over 71% of all attacks were carried out using explosives, but in a majority of cases, these were not suicide attacks. Today the main tools are still bombs placed in front of shopping centers, however – in contrast to the period 1998-2005 discussed in the report – we have significant increase in attacks using sharp tools (knives, machetes, axes) and firearms directly on the premises of commercial establishments. Until 2005, we had just one confirmed case of using a knife and a firearm (LaTourrette *et al.* 2005, pp. 9-10).

Goals and research problems

The study will attempt to describe the problems caused by functioning of large shopping centers connected to extensive transportation junctions and their protection in the event of a terrorist attack or an active shooter attack.

The basic assumption of the research is to assess the threat posed by functioning within one organism of two completely different in the scope of anti-terrorist security facilities with a variety of procedures and internal services.

Therefore, the following research problems were formulated:

- What are the risks of combining large shopping areas and large transportation centers (rail bus or coach) into one organism;
- what security threats appear or may appear in the combination of trading and transportation hubs;
- how to prepare for security threats of a terrorist nature, what procedures to implement, which of terrorist threats recorded so far in Europe and in the world are the most likely in Poland.

This study uses analytical research, using deduction and conceptual modeling, as well as a case study.

Security threats in shopping centers

Until the attack, despite installed monitoring and the law enforcement operating under cover or openly, it is not possible to predict potential action of an attacker, because

white weapons (knives, cleavers, machetes and others sharp tools) can be stocked during the stay in the facility, in the shops located there without much problem. He can get chemistry products in a similar way both household and industrial, which can be used to construct primitive chemical weapons. Staying on the site he can use technical rooms, bathrooms to arm himself or hide his identity, and in the case of large stores, he can also use changing rooms located in many of them.

All this makes the active killer or madman not to have to start his own attack only when he enters the facility, but he can calmly move to a place where the number of potential victims can be considered optimal. Because there is no possibility to monitor each person – unless he behaves in a way that is different from the norm, or just being within the range of the industrial camera – you can assume that alarm procedures can be implemented with quite a significant delay. There is also no certainty that it will be possible to manage to control the crowd, especially if people have not experienced this type of activity before, eg during drills.

Today, shopping centers are not yet key targets for terrorist groups especially Islamist, but from 2015 Al-Qaeda, al-Shabab, and especially the so-called Islamic State, which calls continuously to attack with a firearm or knives any sensitive areas, including shopping centers, to enhance fear among Europeans. Most of these types of calls appear in the holiday season. In 2015 al-Shabab called on the Internet Muslims living in the UK to attack London's shopping centers at Oxford Street or Westfield. Similar calls appeared in the online magazines "Dabiq", "Inspire" and "Rumiyah".

Attacks in shopping centers – a case study

Over the past few years, we have recorded a dozen of terrorist attacks, with criminal, fundamentalist or imbalanced psychic state of the attacker background. This applies to both Western Europe and Poland.

On October 14, 2012, the mentally disturbed attacker attacked the doctor lecturer at the shopping center CHR Galaxy in Szczecin (Onet Szczecin 2012). In July 2015, an emotionally unstable attacker attacked with a knife in a shopping mall in Praga Południe (Sawicki 2015). On February 18, 2017 the police shot an emotionally disturbed woman who was threatening with a knife people in the hypermarket at Malborska street in Warsaw (Gazeta Prawna.pl 2017). In the last two cases, there was luckily no intrusion of the

armed person on the premises, however parking lots around shopping centers can be successfully used as a potential attack site because they are relatively easy not only to make it, but also, using the confusion, safely move away.

The most tragic result was the attack of a madman armed with two bayonets in the Shopping Center in Stalowa Wola in October 20, 2017, as a result of which one person died and another 8 were seriously injured (Wiadomości WP.pl 2017). Due to the place of attack, selected objectives, manner of carrying out and the scale we can certainly recognize it as one of the first cases of active killer. What is important, the gallery was not prepared for this type of attack, and the attacker was captured by – risking their lives – civilians. The key question for this case is what would have been if the attacker had had firearms.

On July 26, 2018, most likely, a mentally disturbed resident of Stalowa Wola district, with the help of a farm tractor rammed the entrance door to the Tesco shopping center in Stalowa Wola, after that, using an ax, he started to destroy the jewelry store's window. Fortunately, he did not attack any of the people staying in the facility. After the destruction, he left the site and rammed the entry gate leading to the police headquarters in Stalowa Wola. Only then the police managed to overpower him (Wiosło 2018). The security of the facility was not prepared for this type of attack. It also did not have any robbery features.

In Europe, the most spectacular attack turned out to be the shooting in the Olympia Commercial Center in Munich on July 22, 2016. 18-year-old armed attacker got to the site, then attacked the people sitting at McDonald's restaurant. Taking advantage of the panic and the chaos caused by the shooting, he got outside without any troubles wounding and killing more people. He eventually committed suicide (mk, tmw 2016). As a result of the attack, 9 people were killed and 35 were injured. Giant confusion prevailing on the site and in the areas around the shopping center and the information chaos completely paralyzed the city. People inside and outside could not estimate how many attackers were there. Fortunately for everyone who was staying in the mall, the employees and buyers, the attacker left the area of commercial facility after the series of shots. Without doubt If he had started a systematic hunt for people walking around there would have been more victims. The 18-year-old was mentally ill. He bought weapons and ammuni-

tion which he used in the attack on the Internet, without any problem. He was a passionate of weapons and he was fascinated by the figure of Adreas Brevik (after changing his first and last name – Fjotolf Hansen).

December 23, 2016, two days after the terrorist attack on the Christmas market in Berlin, the German police managed to prevent another attack on the shopping center, this time in Oberhausen, on the border with the Netherlands. In this case, we had preparations for the much more complicated operation, which is undoubtedly the attempt to bring and launch the explosive systems on the premises (Tag24 2016).

If the attack in Munich can be additionally categorized as the phenomenon of a murderer, clearly acting out of the desire to take revenge on fellow citizens, the failed attack in Oberhausen was part of the logic of IS activities calling for attacks on all places where Christmas and New Year's fairs and festivals take place.

Counterterrorist activities

Because, after the attacks in Nice and Munich, the police are very rigorous to secure mass events against the threat resulting from the attack with trucks, we can assume that shopping centers, like airports and railway stations, can become key objects for performing spectacular media attacks, whether using explosives or using firearms or white weapon, or even various caustic or suffocating chemicals.

Trading outlets are not equipped with advanced security systems and metal detectors at the entrance, as this would make it impossible for them to function. Without any doubts this makes it easier to carry out an attack, for example, on a Friday evening or Saturday, when the amount of buyers is the largest.

Analyzing the recent terrorist attacks, it is clearly visible that the attackers do not decide on actions leading to their killing or suicidal death, but they try to safely retreat and hide after the attack, which further aggravates chaos and confusion by forcing the emergency services to cut off large areas of city tissue around the place of impact.

How hard it is to conduct an effective anti-terrorist action in the case the intrusion of a trained and armed group of attackers into the shopping mall is best testified in the experience of the attack on the Westgate Mali shopping center in Nairobi September 2013. An attack of a group of terrorists equipped with machine guns and grenades from Somali Al-Shabaab ended with the death of over 60 people. Cleansing it lasted

nearly 80 hours. The army and officers of security services there were having regular combat operations on the premises. The volume of the building, the character of the stores, the number of rooms in which you could hide made it one of the heaviest anti-terrorist operations carried out in large-scale in a commercial object. Importantly, the effectiveness of terrorist operations in many places were obstructed by armed citizens who could not only use weapons, but also hide under fire and support the evacuation of other unarmed civilians (BBC News Africa 2013).

Similarly complicated was the action of neutralizing ISIS assassins who on January 11, 2016, conducted a coordinated attack on the shopping center in Bagdad killing and injuring over 60 people, including policemen protecting the center. In the attack, a car was used, in which an explosive charge was detonated before entering the center and then a group of fighters burst in, trying to kill and hurt as many people as possible. The operation of the liquidation of assassins lasted over 4 hours (Arango 2016).

In the case of Western Europe and Poland, operation on such a scale seems to be scarcely probable, nevertheless several people equipped with semi-automatic weapons can effectively defend themselves and hold hostages for many hours. One of the biggest problems during the cleaning operation of the building is space, where it is extremely difficult to hide from a potential assault, making the element of surprise that is crucial for such action to fail. It is extremely difficult to search and secure all rooms in the facility, because it involves huge operational forces. The advantage of taking actions can be the transmission of the image from CCTV provided that the attackers do not barricade themselves e.g. in technical rooms, warehouses, store back-up etc.

Trade and transportation hubs

Another problem that should be taken into account in the case of attacks on shopping centers is when they are connected to large transportation nodes. Securing this type of infrastructure is even more complicated because we do not know whether potential bombers will want to use the shopping mall as a “corridor” to help them attack the train station, bus station or metro station, or whether through these elements of critical infrastructure, they will try to attack large-scale commercial facilities.

A symbolic example of this type of threat is undoubtedly the attack in the Louvre from the beginning of February 2017. In the case of Poland, we have a lot of such

modern facilities. They are all extremely hard to protect, and conduct an effective anti-terrorist operation in them.

So far, we have not witnessed any combination attack on this type of objects. Also most of the terrorist attacks targeting mass transport were focused either on the bombs on the platform or underpass (29 March 2010 – Moscow, 11 April 2011 – Minsk, 1 December 2015 – Istanbul, 22 March 2016 – Brussels, 3 April 2017 – Saint Petersburg) or on the attack directly on the train (18 June 2016 – Würzburg, 7 March 2017 – Bhopal-Ujjain, India).

In the case of this type of objects, combined operations can be particularly dangerous – firing of an explosive or explosives at the station – which will cause panic in the entire facility, followed by an attack aimed at maximizing the number of victims or taking potential hostages. The penetration of attackers into the area of such an object will not pose any logistic problems. More importantly, explosives can be brought in earlier and placed in self-service lockers for traveler’s luggage.

There are a lot of examples of such shopping centers connected by underground passages with railway stations. The largest and extremely difficult to counter-terrorist activities (including efficient evacuation), we can count Galeria Karkowska, Poznań City Center Gallery, Galeria Wileńska in Warsaw or Golden Terraces connected to the Central Railway Station. The smaller ones include, for example, Galeria Metropolia Gdańsk Wrzeszcz and Galeria Wrocławia. A similar location is the newly built Łódź Fabryczna station.

A separate issue in this case is cooperation, coordination of activities and communication of various entities responsible for the protection of objects, their level of training, qualifications and knowledge of the “roommate” area. Key factor is also the level of training for companies responsible for security, and especially the question of whether at any time, both in the shopping center and at the station, attention is given to the possible occurrence of such a threat as in the case of Stalowa Wola and whether any operational algorithms were created in the event of a combinational threat. In the guide prepared by the Anti-Terror Center ABW (2015) *Anti-terrorism protection of large-area objects* these cases have not been included in any way, which is quite dangerous gap in AT risk analysis.

A separate issue is the protection of shopping centers due to potential the use of vehicle-traps, filled with explosives (Vehicle-Borne Improvised Explosive Device,

VBIED) or an attempt to use trucks vans or cars in parking lots, as in the case of Nice and Berlin. Another example of this type of threat is the incident in shopping center in Heidelberg on February 27, 2017, where a man with a knife ran into a group of people wounding two and killing one (BBC News 2017). In the case of large, glazed wall surfaces around entrances to buildings it should be assumed, as probable, an attempt to drive the car inside the building to kill or hurt as many people as possible.

When analyzing potential threat algorithms one should take into account the attacks of various people armed with knives or more dangerous tools – machetes, axes, chainsaws. In this way, a young woman died in 2016 in Minsk, in the “Europe” shopping gallery. The impeccably dressed attacker invaded the store area through a technical entrance armed with a chainsaw and ax, which he hid in a guitar case. He attacked a group of teenagers sitting at a table and then a person in a transportation passage (RT 2016). A group of attackers at the Stradford Center in London on September 24, 2017 used sprayed acid as part of the gang war (Kurowicki 2017), which, however demonstrates the potential high effectiveness of such a terrorist attack.

Conclusions for people responsible for securing shopping centers

Therefore, plans for securing facilities should take into account the most obvious threats, such as fire, smoke or leakage of harmful substance as well as a number of terrorist threats:

- bomb attack using a cargo placed inside the gallery or around in the parking lots and directly at the building;
- intrusion of a person armed with firearms;
- intrusion of a person armed with a knife, ax or other dangerous tool;
- attack by a madman or an emotionally unstable person;
- attack using funds obtained, bought or stolen from stores located in the gallery;
- attack on people entering or leaving the gallery using firearms, knives or other dangerous tool, chemicals;
- using a motor vehicle as a potential attack tool in front of the gallery or inside;
- combined operation in case of merging a shopping mall with a particular sensitive transportation junctions.

Ending

The analysis of cases of attacks on shopping centers in recent years indicates that their character is definitely changing. The authors of the text of the report referred to at the beginning (LaTourrette *et al.* 2005, pp. 21-23), took into account experiences from the turn of the 20th century and the 21st century and considered the most likely attacks using cargoes out of shopping malls, self-assault bomber fighters carrying explosives, hidden bombs on the commercial premises, car-traps in underground parking lots or outside facilities, snipers, strikes of armed groups outside.

Attacks of lonely people armed with firearms or other sharp tools as well the use of cars to hit pedestrians was not among potential threats, which shows how difficult it is to perform such analyses. These changes should be taken into account when planning security procedures for Polish large-area commercial centers. The threat is more often the unbalanced person equipped with white weapons and even using a tractor and an ax than potential bombers armed with explosives. This requires changes in the training of people responsible for reacting when a crisis situation occurs and also developing a series of alternative evacuation procedures.

In shopping centers connected to railway junctions, alarm algorithms common to both areas should be developed and rules for cooperation should be established to evacuate or block entrances to make it difficult for attackers to enter the gallery or the area of platforms and passageways. It is also necessary to carry out joint exercises of services responsible for the safety of the buildings from time to time, not to allow multiplication of chaos and panic during the immediate threat to life. It is important to focus on the threat from mentally disturbed people who may become self-radicalised. Increasingly, they are the recipients of content developed by radical Islamists.

Large shopping and communication centers, due to their openness, are an interesting target of a terrorist attack. It will be characterized by huge scale of paralysis of the attacked area, very big difficulties with quick and effective elimination of the threat by specialized services due to information chaos, the possibility of causing a crisis in one part of the object resulting in immobility of total infrastructure, the possibility of developing a multi-vector impact, the relative ease of withdrawal or merging into the crowd as part of a rescue operation, if we will not deal with a bomb attack.

In large area stores due to similar threats, including those mentioned earlier attacks by unbalanced people, the rules should be refined as how to use technical rooms as a safe room. A proof of effectiveness of such solutions is accompanying the attack on the editorial staff of “Charlie Hebdo” attack on kosher shop, during which a large group of people was taken hostage. The salesman working there hid some of the people in the cold store, thanks to which they survived safely the hostage situation and the assault of police units.

In a similar way, it is worth considering the use, by appropriately trained staff, technical infrastructure of the galleries themselves, especially the back office warehouse stores as well as technical and order rooms. This type of infrastructure can also be an additional evacuation route from the danger zone.

References

- Arango T. (2016), *ISIS Attack on Baghdad Mall Kills 17*, “The New York Times” <https://www.nytimes.com/2016/01/12/world/middleeast/isis-attack-on-baghdad-mall-kill-s-17.html> [20.12.2017]
- BBC News (2017), *One dead, two injured in Heidelberg car attack*, <http://www.bbc.com/news/world-europe-39091858> [20.04.2018]
- BBC News Africa (2013), *Nairobi siege: How the attack happened*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-24189116> [20.04.2018]
- Button K. (2008), *The economics of shopping mall security*, „Journal of Transportation Security” Vol. 1, <https://doi.org/10.1007/S12198-007-0011-7> [10.11.2018]
- Centrum Antyterrorystyczne ABW (2015), *Zabezpieczenie antyterrorystyczne wielkopowierzchniowych obiektów handlowych*, <http://docplayer.pl/8786271-Zabezpieczenie-antyterrorystyczne-wielkopowierzchniowych-objektow-handlowych.html> [20.04.2018]
- Gazeta Prawna.pl (2017), *Strzelanina przy hipermarkecie w Warszawie. Policjanci ranili uzbrojoną w nóż kobietę*, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1020875,strzelanina-przy-hipermarkecie-w-warszawie-policjanci-ranili-uzbrojona-w-noz-kobiete.html> [12.03.2018]
- Jasiński A. (2009), *Wielkomięjski dylemat – przestrzeń publiczna czy przestrzeń bezpieczna*, „Przestrzeń i Forma” nr 12

- Kurowicki M. (2017), *Wlk. Brytania: Atak kwasem w centrum handlowym w Londynie*, Polska Times.pl, <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/wlk-brytania-atak-kwasem-w-centrum-handlowym-w-londynie,12511786/#> [20.03.2018]
- LaTourrette T., Howell D.R., Mosher D.E., MacDonald J. (2006), *Reducing Terrorism Risk at Shopping Centers: An Analysis of Potential Security Options*, Santa Monica, RAND Corporation, https://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR401.html [5.05.2018]
- mk, tmw (2016), *Atak w Monachium*, TVN24.pl, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/monachium-strzaly-w-centrum-handlowym-w-monachium,662949.html> [12.03.2018]
- Onet Szczecin (2012), *Atak nożownika w centrum handlowym*, <https://szczecin.onet.pl/atak-nozownika-w-centrum-handlowym/tzzfq> [5.05.2018]
- RT (2016), *Attacker wielding chainsaw & ax kills woman in Minsk shopping mall*, <https://www.rt.com/news/362055-chainsaw-attack-belarus-shopping-mall/> [20.04.2018]
- Sawicki M. (2015), *Atak nożownika w centrum handlowym na Pradze Południe*, WawaLove, <https://wawalove.wp.pl/atak-nozownika-w-centrum-handlowym-na-pradze-poludnie-6178499913229953a> [12.03.2018]
- Tag24 (2016), *Polizei Verhindert Möglichen Anschlag auf Einkaufszentrum*, <https://www.tag24.de/nachrichten/oberhausen-centro-essen-duisburg-polizei-verhindert-moeglichen-anschlag-auf-einkaufszentrum-195865> [20.12.2017]
- Wiadomości WP.pl (2017), *Stalowa Wola: atak nożownika w galerii handlowej. Jedna osoba nie żyje, osiem jest rannych*, oprac. Baran V., <https://wiadomosci.wp.pl/stalowa-wola-atak-nozownika-w-galerii-handlowej-jedna-osoba-nie-zyje-osiem-jest-rannych-6178847343069313a> [12.03.2018]
- Wiosło M. (2018), *Stalowa Wola: Wjechał traktorem do centrum handlowego i siekierą rozbijał witryny*, RMF24, <https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-stalowa-wola-wjechał-traktorem-do-centrum-handlowego-i-sieki,nId,2611856> [12.11.2018]